Р Е Ц Е Н З И Я

за дисертационния труд на **Цветелина Сефанова Харалампиева**
за присъждане на образователната и научна степен “ДОКТОР”,
направление “ИСТОРИЯ И АРХЕОЛОГИЯ”,
специалност Нова и най-нова обща история,
история на Русия

тема на дисертацията:

РУСКАТА КОЛОНИЗАЦИЯ НА КАВКАЗ (1785–1864)

от **проф. д.и.н. АНДРЕЙ ЛАЗАРОВ ПАНТЕВ**

Започвам рецензията с Михаил Лермонтов, представляващ Русия на Кавказ: “*Прощай, немытая Россия, страна рабов, страна господ, И вы мундиры голубые, И ты им преданный народ. Быть может, за стеной Кавказа…”.* Причината за това поетично встъпление е, че историята в Русия е литература, както литературата – история, както Лермонтов – поет и дипломат, и военен на Кавказ.

Дисертацията на Цветелина Стефанова Харалампиева е респектиращ труд от 548 с., четири глави, увод и заключение, речник на специалните

термини в приложение с карти и фотографиии. Особен принос са въведените в обръщение извори от всякакъв тип, включително и нови архиви от Шотландия на сър Джон Макнийл, британски дипломат и лекар в Индия и Персия.

Личният архив на британския аристократ е в Шотландския национален архив в Единбург, където авторката е работила съвестно и с академична критичност и благодарение на форум “Шотландия–Русия”, което показва не само изследователски, но и обществен опит за работа с неправителствени организации, което личи и от не по-малко впечатляващата й автобиография.

Изследването на Цветелина Стефанова Харалампиева е базирано на огромен историографски масив от общо 388 заглавия на български, руски, английски, турски, френски и арменски език. От тях изворите са 88 заглавия на руски и английски език, разпределени професионално разнообразно и богато на: кореспонденция, пътеписи, спомени, записки, дневници, документи и архиви.

Ако трябва да направя препоръка, тя е редакторска, доста тежък е масивът от вградени тескстове (без да се губи вътрешната логика), което показва натрупаните сериозни познания на авторката, но би могло да се редуцират някои фактографски описания в бележки под линия, за да се облекчи читателя, който иначе потъва в необятни, макар и несъмнено важни подробности.

Особен интерес за мен беше дисертационната находка за шотландската мисия в Кавказ като своеобразно британско присъствие в този регион, а

именно Англия е основният съперник на Русия там, в Централна Азия и в Афганистан през целия XIX век до Първата световна война. Любопитното е, че Русия не само не пречи, но поощрява това протестантско присъствие в Кавказ, което се разминава с православната църковна политика на приобщаване към Руската православна църква. Логично е, че авторката показва, че именно при Александър I е тази благосклонна политика и това има връзка с идеята му за Свещен съюз, за обединена Европа като Европа на християнските нации, идеалистичен проект, но отразяващ се и на такова на пръв поглед далечно място като Кавказ.

Оттук, най-вече от встъплението в тази глава, виждам една академична препоръка – много интересно развитие на изследователското израстване на Цветелина Стефанова Харалампиева, вече доказана като талантлив историк с дисертацията си, би било изследването на влиянието на европейските геополитически идеологически проекти като “европейската идея” по времето на Александър I върху вътрешната политика на Русия чрез религиозното присъствие (всякакви християнски конфесии, секти и прочее) на руска земя.

Не виждам смисъл да преповтарям така прецизно и вярно описаните други приноси на Цветелина Стефанова Харалампиева, с които съм съгласен и най-вече приемам подхода й към анализа на различните видове руска или русийска колонизация на Кавказ. Структурата на работата е логична и оправдава поставените изследователски цели и даже ги потвърждава. Тематично-хронологическият подход с определени оригинални моменти като урбанистичната съдба на Грозни от руска крепост в чеченски град

придават на дисертацията колорит и показват разнообразния поглед на авторката, макар и пак да кажа, на моменти твърде подробен.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертацията на Цветелина Стефанова Харалампиева е разработена високо професионално, отговаря изцяло на академичните изисквания за доктор по история със свои изследователски приноси. Препоръчам на уважаемото НАУЧНО ЖУРИ да гласува напълно заслужено на Цветелина Стефанова Харалампиева образователната и научна степен “ДОКТОР” по история.

София, 10 март 2016 г. ЧЛЕН НА ЖУРИ:

проф. д.и.н. Андрей Пентав